

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО БАЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Соціологічний моніторинг / За ред. д.е.н. В.Ворони, д.с.н. М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2003.

20. Цимбал Л.І. Особливості ціноутворення на ринку освітніх послуг // Фінанси України. – 2005. – №4.

21. Blackwell, A. *Friedrich Schleiermacher and the Founding of the University of Berlin*. Lewiston, New York: Edwin Mellen Press, 1991; Ruhrs, Hermann. *The Classical German Concept of the University and Its Influence on Higher Education in the United States*. Frankfurt-am-Main: Peter Lang, 1995.

22. Cohen M.G. *The World Trade Organization and Post-Secondary Educations for the Public*

System <http://www.bctt.ca/social/globalization/CohenPaper.html>

23. *Education is not for sale* (<http://www.nodo50.org/forcocial/cultura7.htm>)/

24. Ferrell C. *The Changing Faces of Virtual Education / The Commonwealth of Learning*. – London, 2001.

25. <http://www.call.army.mil/products/thesaur/00021270.htm> // *Электронная энциклопедия CALL Thesaurus Центра военного обучения, США (Center for Army Lessons, USA)*.

26. Leslie, David W., and Fretwell, E.K., Jr. *Wise Moves in Hard Times: Creating and Managing Resilient Colleges and Universities*. San Francisco: Jossey-Bass, 1996.

Володимир Ковальчук, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри математики та методики викладання математики початкового навчання Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО БАЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті автор розглядає основні чинники й особливості модернізації освіти в умовах переходу сучасного суспільства до доби масштабної інформатизації і нових форм комунікацій. Автор визначає основні напрями подолання кризових явищ в освіті, необхідність семантичних та аксіологічних трансформацій у свідомості сучасного спеціаліста і вчителя зокрема. На думку автора, не менш важливим аспектом модернізації освіти виступає вплив її на розвиток демократичних засад у суспільному житті.

Постановка проблеми. У сьогоденній Європі відбуваються значні зміни у всій системі освіти. Як зазначається у листі Міністра освіти і науки України, в нашій країні “Модернізація вищої освіти здійснювалася у повній відповідності до положень Лісабонської угоди, положень Болонського процесу Берлінського і Бергенського комюніке” [3]. Це твердження цілком відповідає тому, що будь-яка система освіти базується на визначеній і загальносприйнятній системі цінностей, що переважає у відповідному соціумі. Похідним від цієї системи цінностей є вибір стратегії розвитку сучасної освіти, що, власне, переживаємо й ми в Україні. Нині очевидно прослідковуються численні прояви глобальної інформаційної революції, що тісно пов’язані з настільки ж очевидною дисгармонією між матеріальним і духовним буттям. Ця суперечність виявляє, що універсалізація умов життя далеко не завжди сприяє поглибленню людської сутності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хоча в світі й існують напрацьовані певні форми і

методи організації освіти, однак нині і перед вітчизняною педагогічною освітою постає проблема вироблення моделі, яка б адекватно відповідала сучасному науково-технічному поступу, що детермінує її стан, напрямок і темпи розвитку. Виробленню моделі модернізації педагогічної освіти певним чином сприяли дослідження багатьох вітчизняних науковців і практиків. Відомий фахівець в освітній сфері І.А. Зязюн стверджує, що у ринкових умовах працівникам освіти і керівникам необхідно “сфокусувати свої зусилля, вони повинні усвідомити існування альтернативних можливостей, а також врахувати суперечність між необхідністю, з одного боку, надати кожній людині повну свободу, а з другого, – зробити так, щоб вона бажала робити те, що необхідне суспільству. Рівень прогресу, якого можна досягти без примусу, залежить від розуміння двох вихідних положень. Перше полягає в тому, що демократичні ідеї слід розвивати кожному новому поколінню, використовуючи для цього систему освіти. Друге – має існувати зв’язок між

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО БАЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

прогресивними змінами в суспільстві і філософією реформи системи освіти” [2, 9].

Маючи на увазі рівень актуальності проблеми модернізації педагогічної освіти, автор даної статті **мету** свого доробку вбачає в уточненні власне змісту предмета педагогіки; а також у визначенні сутності і категоріального змісту поняття “модернізація”.

Виклад основного матеріалу. Терміном “педагогіка” позначають дві сфери людської діяльності, спрямовані на розвиток людини, – педагогічну науку і педагогічну практику. Закономірності педагогічної науки і практики взаємопов’язані та взаємозумовлені, але водночас принципово різні: перші стосуються вивчення педагогічних процесів, другі – їх технологій. Усі вони дійсно слугують удосконаленню свого предмета тільки тоді, коли взаємодоповнюються, тобто поєднують ідею та її реалізацію.

Предметом педагогіки є процес спрямованого розвитку і формування особистості в умовах її виховання, навчання, самовдосконалення. Наша вихідна позиція полягає у тому, що ми аналізуємо педагогічну освіту як інструментарій, а особистість у її новому вимірі розглядаємо як продукт педагогічної освіти і критерій її конкурентоспроможності на вітчизняному та європейському ринках освітянських послуг. Особливості функціонування цього ринку сьогодні визначаються необхідністю задовольнити потреби подальшого інтенсивного розвитку інформаційно-технічних систем.

Тут доречно зробити одне методологічне зауваження стосовно того, що реформу педагогічної освіти ми повинні розглядати через призму саме категорії “модернізація”. Це означає, що поняття “трансформація” та “модифікація” не можуть бути використані як синоніми, оскільки термін “трансформація” несе у собі будь-яку зміну, перетворення предмета дослідження, а “модифікація” віддзеркалює тільки поверхові зміни у предметі дослідження, тобто поява нових ознак без змін сутності явища. Зокрема модернізація освіти означає відповідність освітнього процесу певним вимогам сьогодення і майбутнього. Якщо в науковому дослідженні йдеться саме про таку смислову точку відліку, то концепт “модернізм” буде якраз на часі; якщо ж ми вкладаємо ширше значення, – зокрема підвищення інтегралу освітньої ефективності, – то вживання терміна “модернізм” буде також безпідставним.

Отже, застосування терміна “модернізація” вимагає від нас переосмислення стану педагогічної освіти крізь призму кардинального

оновлення змісту освіти, форм прояву та механізмів функціонування у суспільстві, що в умовах української реальності трансформується у некерованому режимі на рівень інформаційного типу розвитку.

Звісно, більшість дослідників виходять з того, що модернізація в буквальному розумінні означає “осучаснення” професійної підготовки вчителя, тобто на рівні сучасних надбань найновішої педагогічної теорії, вітчизняного та світового досвіду. Але тут не все так просто, як здається на перший погляд. Річ у тім, що будь-яка концепція модернізації, на думку авторів енциклопедії “Постмодернізм”, – це “один із змістовних аспектів концепції індустріалізації, а саме – теоретична модель семантичних та аксіологічних трансформацій свідомості та культури у контексті становлення індустріального суспільства” [1, 475].

Слушною видається ідея, що аналіз педагогічної теорії через семантичний фільтр “модернізація” – це пошук інновацій, що лежать у руслі індустріальної фази розвитку світового співтовариства. Адже для інформаційної фази розвитку треба ще знайти адекватний фільтр, і тільки тоді буде можливо дослідити педагогічну освіту у вимірі інформаційного суспільства, а відповідно – й запропонувати більш кардинальні зміни у педагогічній галузі і спрогнозувати більш вагомих результат, – а саме фундаментальні особливості і риси, якими можна було б визначити особистість, якої потребує нове ХХІ століття.

Нарешті, ще одне зауваження. Воно торкається визначення глибини дослідження модернізації педагогічної освіти в Україні і полягає у тому, як ми оцінюємо необхідність розбудови педагогічної теорії та практики. У цих умовах на хронічне відставання національної системи освіти від потреб соціального розвитку постійно в останні роки вказують як керівники освітянської галузі, так і провідні її фахівці. При цьому досягнуто розуміння того, що в нових умовах повинна відбутися кардинальна зміна пріоритетів в освітянській діяльності. І.А. Зязюн підкреслює: “Смисл і ціль освіти – людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація її відносин з собою та іншими людьми, зі світом. ...Система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості і в ідеалі її призначення – щастя людини” [4, 12 – 13].

Принципово проблемне поле модернізації педагогічної освіти можна розглядати на трьох рівнях. Перший з них пов’язаний з тим, що ми оцінюємо потребу модернізації як **актуальне питання**, розв’язання якого неможливо уникнути.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО БАЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Інша річ, коли необхідність реформування педагогічної освіти намагаються віднести до **рівня задач**, що сформувались під тиском суперечностей суспільного розвитку на минулому етапі. Це вже другий рівень. У такому випадку ми маємо у своєму розпорядженні засоби модернізації педагогічної галузі, і суть справи у тому, щоб створити ефективний механізм модернізації. Саме на цьому рівні усвідомлення необхідності та відповідності наявних механізмів модернізації педагогічної теорії та практики перебувають, на нашу думку, більшість керівників фахівців освітянської галузі країни.

Є ще одне суттєве обмеження аналізу феномена педагогічної освіти крізь призму фільтра “модернізація”. Воно полягає у тому, що його приналежність до індустріальної цивілізації спрямовує наше дослідження педагогічної освіти до тих моментів, які генетично зумовлюються наявними виробничими силами техногенного суспільства. Фактично ми повинні аналізувати педагогічні технології, що використовуються сьогодні для підготовки фахівців, зайнятих у сфері сучасного матеріального та духовного виробництва.

Автор статті виходить з того, що модернізація педагогічної освіти – це **суспільна проблема**, яка сформувалась у ході міжцивілізаційного зсуву, коли очевидною стала суттєва різниця у рівнях демократії, освіти, доходів людей у різних країнах сучасного світу. Сучасна криза вимагає докорінної модернізації педагогічної освіти, бо змінюється підстава освітянського процесу. Це третій рівень аналізу.

У той же час слід зважити на те, що багато дослідників – від Джона Дьюї до Ліпсета і Сидні Верба – розглядали освіту як базову передумову демократії. І новітні соціологічно-психологічні дослідження свідчать, що освіта виступає найбільш важливою змінною величиною у формуванні сучасної людини, оскільки саме поняття “сучасна людина” може означати одне суттєве, – це людина, яка є інформованим громадянином, яка бере участь у житті суспільства, керуючись при цьому почуттям особистої відповідальності.

Можна впевнено стверджувати, що освіта може вплинути на демократію двома способами. У першому випадку освіта прямо впливає на демократизацію суспільства через вплив сукупності освічених громадян, здатних впливати на політичні процеси й інститути. У другому випадку підвищення рівня освіти впливає опосередковано на демократію через підвищення рівня матеріальних статків людей. І останнє

вельми наглядно демонструє новітня історія. Після Другої світової війни вплив освіти на економічний розвиток і зростання доходів населення беззаперечний у країнах, що впевнено рухались шляхом демократії. Швидке економічне зростання без добре освіченої робочої сили було б просто неможливим. А відтак для всієї системи вітчизняної освіти в останні роки характерне пониження значення і ролі професійної освіти робітників. Власне цього і не заперечують високопосадовці освіти. У нас робітників і досі вчать значно швидше і значно поверховіше, ніж у постіндустріальних країнах.

Отже, говорячи про модернізацію педагогічної освіти як соціальну проблему, слід зазначити, що вона принципово відрізняється від визначення соціального завдання саме зважаючи на рівень демократизації суспільства. Різниця полягає у тому, що для розв’язання проблеми ще немає засобів, і цим вона якісно відрізняється від завдання, для розв’язання якого завжди є засоби. Скажімо, досить подивитись на те, як корелює освітній стаж із рівнем демократії і як це впливає на рівень доходів людей. Хоча освіта є основним чинником підвищення доходів, що швидше беззаперечно, тим не менше ця кореляція не абсолютна. Так, середній громадянин СРСР старший 25 років мав 9 років навчання у школі, а середній італієць – 7,3 [3, 381]. У той же час рівень доходів у СРСР не складав і половини від рівня доходів працівника в Італії. Про рівні демократії тут говорити вже не доводиться. Вони – незрівнянні.

В Україні ситуація з кількістю викладацьких кадрів статистично краща, адже за роки незалежності розширили свій професорсько-викладацький склад більшість державних закладів, а також з’явилась доволі велика кількість недержавних освітніх закладів. Утім в Україні більшою мірою це стосується вищої школи, тоді як у середній, і особливо сільській школі, ситуація з кількістю викладацьких кадрів (вчителів) значно тривожніша. Особливо тривожною є ситуація з якістю викладацького складу в системі освіти. І не лише в Україні. Адже, якщо кількість викладачів у розвинених країнах не збільшилась, то вимоги до них значно зросли. Особливо багато залежить від професійного та світоглядно-методологічного рівня вчителів і викладачів у країнах, що поставили перед собою завдання інтенсивної модернізації суспільства. До таких країн належить і Україна.

Отже, перш ніж продовжувати пошуки шляхів кардинального оновлення теорії педагогічної освіти на сучасному етапі, треба проаналізувати **світоглядні, ідеологічні, методологічні,**

